GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 1261
קובץ: תשובות סופיות

תנ"ך

שאלון 1261

הוראות לנבחן

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות. יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון – (2×24) – 48 נקודות

פרק שני – (1×24) – 24 נקודות

פרק שלישי – (1×16) – 16 נקודות

פרק רביעי – (1×12) – 12 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים, בלי תוספות ובלי תרגום. מותר להשתמש בתנ"ך שיש בו מפות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) אל תעתיק את השאלה; כתוב את מספרה בלבד. (2) התרכז בנושא. שים לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

הערה: בקטעים מן התנ"ך השם המפורש בא בצורת ה'.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה. כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

כללי המענה במועד זה (חורף תשפ"ב): ההנחיות המיוחדות שעליהן מפנה תיבת "שים לב" בשער מודפסות בשאלון עצמו, בראש כל פרק, והן כללי המענה במועד זה: פרק ראשון (בראשית) – 2 מתוך 3 שאלות, בכל שאלה כל הסעיפים (8 נקודות לכל סעיף) = 48; פרק שני (שמות) – שאלה 1 מתוך 2, כל הסעיפים = 24; פרק שלישי (נושאי הבחירה) – שאלה אחת מתוך 6–10, סעיף א' חובה (8) ועוד סעיף אחד מתוך ב'–ג' (8) = 16; פרק רביעי (קטע להבנה ולניתוח) – סעיף א' חובה (7) ועוד סעיף אחד מתוך ב'–ד' (5) = 12. מסמך התובנות של הפיקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי לחורף תשפ"ב (09.03.22) מאשר כי "בנושאי הבחירה היה על התלמיד לבחור נושא אחד בלבד". לא נמצא מסמך רשמי הקובע למועד זה הקלה נוספת מעבר למודפס, ולכן מובא כאן המבנה כפי שהודפס בשאלון.

הערה לפתרונות: בפסוקים המצוטטים השם המפורש נכתב בצורת ה' (גם עם אותיות שימוש: וַה', לַה', בַּה'), כמו בשאלון. ביהושע ו, יג מופיע בשאלון הכתיב "הולך" (בלי ניקוד); בציטוטים בפתרונות מובא הקרי "הָלוֹךְ".

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – בראשית

שאלה 1

א. (1) ה' מתחייב לתת לאברם ולזרעו את ארץ כנען (טו, ז; טו, יח), בגבולות "מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת". (2) אברם שואל "במה אדע" – מבקש ערובה; התשובה היא כריתת ברית (טו, יח) – התחייבות מחייבת ובלתי חוזרת, בלשון עבר "נתתי", כאילו הנתינה כבר נעשתה.

ב. (1) הארץ לא תינתן מיד, כי "לא שלם עון האמרי עד הנה" (טו, טז): יושבי הארץ עדיין לא חטאו די כדי שיגורשו ממנה; ה' אינו מוריש עם שעדיין לא נתחייב בכך. (2) קושי אחד, למשל: מדוע נגזרים עבדות ועינוי של 400 שנה על זרעו של אברם, שהאמין בה' ולא חטא (טו, יג); או: מדוע נענשת מצרים ("דן אנכי", טו, יד) אם השעבוד נגזר מראש.

ג. (1) הלקח: הישיבה בארץ תלויה בהתנהגות מוסרית. האמורי יאבד את הארץ כאשר "ישלם עוונו" (טו, טז), והעמים הרבים ברשימה (טו, יט–כא) יפנו את מקומם; ואם צאצאי אברם יחטאו – גם הם עלולים לאבד אותה. (2) הדרישה המפורשת: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (יח, יט) – אברם יצווה את בניו וביתו, וזה התנאי "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו".

שאלה 2

א. שלוש מתוך: עבודת צוות – האבן גדולה ורק כשכל העדרים נאספים גוללים אותה יחד (כט, ב–ג, ח); כוח האהבה – יעקב לבדו גולל את האבן כשראה את רחל (כט, י); רכות ורגשנות – "וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך" (כט, יא); בני דודים – רחל בת לבן "אחי אמו", ויעקב "אחי אביה... בן רבקה" (כט, י, יב).

ב. (1) לבן רץ לקראתו, חיבק, נישק והביאו לביתו (כט, יג); "אך עצמי ובשרי אתה" (כט, יד) – קרבת משפחה; אפשר גם: מציע לו שכר הוגן (כט, טו). (2) מתחמק מהתחייבות מפורשת לתת את רחל – "טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש אחר" (כט, יט); בערב מביא אליו את לאה במקום רחל (כט, כג), ויעקב מגלה רק בבוקר (כט, כה).

ג. (1) בפסוק כ"ה יעקב מוחה בכעס ומאשים: "מה זאת עשית לי... ולמה רמיתני"; בפסוק כ"ח הוא שותק ומקבל את התנאי: "ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת". (2) לאה מזכירה לו שהוא עצמו רימה את אביו והציג עצמו כעשו (כז, יט); יעקב מבין שקיבל מידה כנגד מידה – הצעירה/הבכירה, רמייה בחסות החושך/עיוורון – ולכן מפסיק למחות ומקבל את הדין.

שאלה 3

א. (1) שר המשקים ושר האופים (מ, ב). הנושא המשותף: שניהם חלמו חלום באותו לילה ואין מי שיפתור אותו (מ, ה, ח). (2) שר המשקים הושב לתפקידו ונתן את הכוס על כף פרעה (מ, כא); שר האופים נתלה (מ, כב) – כפי שפתר יוסף.

ב. (1) שר המשקים: מכין בעצמו את המשקה ונותן את הכוס בכף פרעה (מ, יא) – תפקידו מושלם ומגיע לפרעה: רמז לחזרתו. שר האופים: העוף אוכל את המאפה מן הסל שעל ראשו (מ, יז) – המאכל אינו מגיע לפרעה והוא חסר אונים: רמז לכישלון ולמוות (העוף יאכל את בשרו, מ, יט). (2) לפי המספר שלוש בחלומות – שלושה שריגים/שלושה סלים = שלושה ימים (מ, יב, יח); ואכן ביום השלישי, יום הולדת פרעה (מ, כ), התגשם הפתרון.

ג. (1) בפרק ל"ז, בימים הטובים בבית אביו, יוסף מספר את חלומותיו לאחיו השונאים אותו ואינו קשוב לתגובתם (לז, ה, ח–י). בפרק מ', אחרי הבור, העבדות והכלא, הוא מבחין מיד בפני השרים "והנם זעפים" ושואל "מדוע פניכם רעים היום" (מ, ו–ז). (2) יוסף מבקש "כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך" (מ, יד); שר המשקים חוזר למעמדו (מ, כא), אך "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו" (מ, כג).

פרק שני – שמות

שאלה 4

א. (1) שתיים מתוך: להתקדש ולכבס שמלות (יט, י); הגבלה סביב ההר – אסור לעלות בהר ולגעת בקצהו (יט, יב–יג); "אל תגשו אל אשה" (יט, טו). (2) ה' עצמו יתגלה לעם כולו – "ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני" (יט, יא), "בעב הענן" (יט, ט); מפגש עם הקודש מחייב הכנה, טהרה וריחוק, כדי לכבד את קדושת המעמד ולשמור על העם.

ב. (1) יחס מיוחד: "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי" (יט, ד) או "והייתם לי סגלה מכל העמים" (יט, ה). חובות מיוחדות: "אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי" (יט, ה) – תנאי. (2) "ממלכת כהנים" – כל העם מוקדש לעבודת ה' כמו הכוהנים, הנושאים במצוות ובאחריות יתרות; "גוי קדוש" – עם מובדל ומרומם, שתפקידו לשמש דוגמה בין העמים ("כי לי כל הארץ"). מעמד מיוחד מחייב חובות מיוחדות.

ג. (1) הכתוב מספר על אירוע שקרה בעבר, ולכן היה צריך לומר "ביום ההוא"; "ביום הזה" נשמע כאילו מדובר בהווה, ביום של הקורא – "וכי ביום הזה באו?". (2) המדרש לומד מן הניסוח שכל לומד צריך לחוות את התורה כאילו ניתנה היום – דברי ה' אינם "ישנים" אלא חדשים; כך כל דור עומד בעצמו במעמד סיני ושותף לו, והלימוד מתחדש בכל יום.

שאלה 5

א. (1) משה מתעכב לרדת מן ההר והעם אינו יודע מה עלה בגורלו – נותר בלי מנהיג במדבר (לב, א). התמודדו בכך שפנו לאהרן ודרשו "עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו"; אספו נזמי זהב ונעשה עגל מסכה, וחגגו לפניו (לב, ב–ו). (2) לא: העגל הוא תחליף מלאכותי שאינו יכול להוביל; החגיגה הסתיימה ב"ויקמו לצחק" (לב, ו), והמעשה הביא למשבר חמור יותר – חרון ה' ואיום להשמיד את העם (לב, ז–י). אפשר גם: לזמן קצר העם חש שמצא מנהיג – אך לא לאורך זמן.

ב. (1) התשובות: משה – "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים" (לב, א); העגל – "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" (לב, ד, ח). בשמות ו ה' הודיע מראש "אני ה' והוצאתי אתכם" ו"וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם" – מטרת היציאה הייתה שהעם יכיר בה' כגואלו; ייחוס היציאה למשה או לעגל מכחיש את יסוד הברית. (2) עמדה מנומקת, למשל: מעצים – בים העם ראה את "היד הגדולה אשר עשה ה'" והאמין (יד, לא), ובכל זאת שכח; אפשר גם: ממתן – בים ראו את משה נוטה ידו והים שב (יד, כו–כז), והאמונה הייתה "בה' ובמשה עבדו", ולכן כשמשה נעלם חיפשו מתווך מוחשי.

ג. (1) אחד: חילול השם – "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם" (לב, יב): השמדת העם תתפרש בעיני העמים כחולשה או כרשעות של ה'; או: "עמך אשר הוצאת... בכח גדול וביד חזקה" (לב, יא) – העם שלך, ולא כדאי שההשקעה הגדולה תרד לטמיון. משה אינו מצדיק את החטא אלא פונה לאינטרס של ה' עצמו. (2) משה מזכיר את השבועה לאבות (לב, יג); בבראשית כב ה' נשבע "בי נשבעתי" – שבועה בעצמו, שאי אפשר להפר – להרבות את זרע אברהם "ככוכבי השמים", "עקב אשר שמעת בקלי" (כב, טז–יח). ציות האב מכריע מול אי־ציות הבנים, ושבועה של ה' מחייבת אותו.

פרק שלישי – נושאי הבחירה

שאלה 6

א. (1) פסוקים א'–ב': ה' העיר את רוח כורש מלך פרס; בעקבות זאת פרסם הכרזה בכל ממלכתו, בכתב, המתירה ליהודים לעלות לירושלים ולבנות את בית ה' (א, א–ג). פסוק ה': ה' העיר את רוחם של ראשי האבות ליהודה ובנימין, הכוהנים והלווים; בעקבות זאת קמו לעלות לבנות את בית ה' בירושלים. (2) 538 לפני הספירה (השנה הראשונה לכורש כמלך על בבל).

ב. (1) שתיים מתוך: שמרו על מבנה שבטי ומשפחתי ועל מעמד הכוהנים והלווים – "ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלוים" (א, ה); שמרו על הקשר לירושלים ולבית ה' – נכונות לעלות ולבנות (א, ה) ונדבות לבית האלוהים (א, ד, ו); הכירו את נבואת ירמיהו (א, א). (2) שתיים מתוך: בנו את המזבח "ככתוב בתורת משה" (ג, ב); חגגו את חג הסוכות "ככתוב" (ג, ד) ואת מועדי ה' (ג, ה); נאספו "כאיש אחד" (ג, א); הכוהנים מצאצאי יוצדק משמשים בתפקידם (ג, ב).

ג. (1) חלק קמו ועלו לבנות את בית ה' (א, ה); הרוב נשארו בבבל ותמכו בעולים בכסף, בזהב, ברכוש ובבהמה ובנדבות (א, ד, ו). (2) הביקורת: הגולים העדיפו את הנוחות החומרית – בתיהם ועסקיהם – על פני העלייה לארץ, והסכימו לחיות בגלות ובשעבוד. היא מופנית כלפי רוב הגולים שנשארו בבבל, ובמיוחד כלפי "החשובים שבהם" – העשירים והמנהיגים, שהסתפקו בתרומה.

שאלה 7

א. (1) "שברתי את על מלך בבל" (כח, ב): שלטון בבל על יהודה ועל העמים מסתיים – נבואת שלום וגאולה; לשון עבר מבטאת ודאות; ובהמשך – בתוך שנתיים יחזרו כלי המקדש והגולים (כח, ג–ד). (2) לא: דבר ה' הפוך – "עול ברזל נתתי על צואר כל הגוים האלה לעבד את נבכדנאצר" (כח, יד); במקום מוטות עץ שנשברו יבואו מוטות ברזל (כח, יג) – העול יוחמר ולא יוסר.

ב. (1) ירמיהו (כז): יש להיכנע לבבל – "הביאו את צואריכם בעל מלך בבל ועבדו אתו... וחיו", והנביאים האומרים שלא לעבוד – משקרים; חנניה (כח): ה' שבר את עול בבל, ובתוך שנתיים ישובו הכלים והגולים. "אמן": ירמיהו אוהב את עמו ומייחל באמת לנבואת השלום – אינו נביא חורבן מרצונו; אך הוא מוסיף מיד "אך שמע נא" – רק ההתגשמות תכריע. (2) הנביאים הקודמים ניבאו "למלחמה ולרעה ולדבר" (כח, ח) – זו המסורת של נבואת אמת; נבואת שלום חורגת ממנה, ולכן נטל ההוכחה מוטל על מנבא השלום (כח, ט).

ג. (1) נבואת שלום מוכחת כאמת רק כשהיא מתגשמת: "בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת" (כח, ט). (2) בפרק י"ח הנבואות מותנות בהתנהגות האדם: נבואה טובה עשויה להתבטל אם העם יעשה רע – "ונחמתי על הטובה" (יח, י), ונבואת רעה – אם ישוב (יח, ח). לכן נבואת שלום אמיתית עלולה שלא להתגשם, ואי־התגשמות אינה מוכיחה שקר – אמת המידה אינה מוחלטת.

שאלה 8

א. (1) שתיים מתוך: לא לכלות את פאת השדה (פאה); לא ללקט את הלקט; לא לעולל את הכרם; לא ללקט את פרט הכרם (יט, ט–י) – "לעני ולגר תעזב אתם": החלש מקבל חלק קבוע מן היבול, ומלקט בעצמו בכבוד, בלי לבקש נדבה. (2) "לא תקם ולא תטר" – שבירת מעגל של שנאה ונקמה, ויתור על חשבונות; "ואהבת לרעך כמוך" – יחס לזולת כמו לעצמי, עיקרון שמכליל את כל החוקים; יחד – חברה של אמון, סולידריות ושלום.

ב. (1) עבודה: "לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר" (יט, יג) – המעביד החזק עלול לנצל את תלות הפועל ולעכב את שכרו; מוגבל: "לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל" (יט, יד) – האדם נוטה לפגוע במי שאינו יכול לשמוע או לראות, כשאין מי שיתבע אותו. החוק מניח שיצר האדם רע ומציב גבול. (2) "אני ה'" מזכיר שה' רואה גם מה שהחרש והעיוור אינם רואים – "ויראת מאלהיך" (יט, יד); מודעות לנוכחות ה' ולסמכותו היא בלם פנימי היכן שאין אכיפה אנושית.

ג. (1) לפי רשב"ם, מי שנפגע לא יסתיר את שנאתו בלב ויעמיד פנים של אוהב; במקום זאת יוכיח את הפוגע בגלוי על מעשהו ("הוכח תוכיח את עמיתך"), והבירור יביא לשלום. התוכחה היא הדרך להימנע משנאה כבושה. (2) יוסף: במקום להוכיח את אחיו ישירות, הביא "את דבתם רעה אל אביהם" (לז, ב) – רכילות מאחורי גבם. האחים: "וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם" (לז, ד) – שנאה בלב בלי שיחה ובירור, שהצטברה עד המכירה.

שאלה 9

א. שתיים מתוך: "ממעמקים קראתיך ה'" (קל, א) – דימוי של מי שנמצא בתחתית בור או מים עמוקים; "שמעה בקולי תהיינה אזניך קשבות לקול תחנוני" (קל, ב) – תחינה חוזרת ונואשת להישמע; "אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד" (קל, ג) – תחושת אשמה וחשש מעונש; "קויתי ה' קותה נפשי" (קל, ה) – המתנה דרוכה וממושכת.

ב. (1) הדימוי: נפש המשורר מייחלת לה' יותר משהשומרים מחכים לבוקר (קל, ו). מצוקה – הלילה הוא חושך וסכנה, וההמתנה ארוכה ומתישה (החזרה "שמרים לבקר שמרים לבקר"); ודאות – הבוקר בא בוודאות אחרי הלילה, כך תבוא גם הישועה. (2) המשורר פונה לעם וקורא לו לקוות – "יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד" (קל, ז), ומצהיר בביטחון "והוא יפדה את ישראל מכל עונתיו" (קל, ח) – מי שפנוי לעודד אחרים כבר אינו שקוע במצוקתו.

ג. (1) הפסוקים מודים שאין אדם בלי חטא – "אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד" – ומבטאים את התקווה לסליחה: "כי עמך הסליחה" (קל, ג–ד); יום הכיפורים הוא יום הווידוי והסליחה. (2) הפסוקים מדברים על כפרה לעם כולו – "והוא יפדה את ישראל מכל עונתיו" (קל, ח), "כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות" (קל, ז); ביום הכיפורים העם כולו מבקש כפרה.

שאלה 10

א. עבר: איוב חיזק ועודד אחרים במצוקה – "הנה יסרת רבים וידים רפות תחזק", "כושל יקימון מליך" (ד, ג–ד). הווה: כשהצרה הגיעה אליו הוא נשבר – "כי עתה תבוא אליך ותלא תגע עדיך ותבהל" (ד, ה).

ב. ביקורת: מי שעודד אחרים נשבר כשהצרה באה אליו (ד, ג–ה) – רמז לחוסר עקביות; וכן רמז שסבל בא על חוטאים – "חרשי און וזרעי עמל יקצרהו" (ד, ח). עידוד: "הלא יראתך כסלתך תקותך ותם דרכיך" (ד, ו) – צדקתך היא מקור ביטחון ותקווה; "מי הוא נקי אבד" (ד, ז) – הישר לא יאבד, ולכן גם איוב יינצל.

ג. (1) הרעיון: תורת הגמול – הצדיק אינו אובד והרשע נענש (ד, ז–ט); לכן יראת ה' ותום הדרך של איוב הם מקור תקווה (ד, ו): אם הוא צדיק, סבלו זמני וישועתו בוא תבוא. (2) על ניסיונו האישי ועל מה שראה בעיניו – "כאשר ראיתי" (ד, ח), ועל מה שידוע לכול – "זכר נא" (ד, ז).

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח

שאלה 11

א. העיר הייתה סגורה ומבוצרת (ו, א); ה' הבטיח "נתתי בידך את יריחו" (ו, ב). במשך שישה ימים סבבו את העיר פעם ביום, הכוהנים נושאים את ארון ה' ותוקעים בשופרות (ו, יג–יד); ביום השביעי סבבו שבע פעמים, ובפעם השביעית העם הריע (ו, טו–טז) – "ותפל החומה תחתיה" (ו, כ), והעם עלה ולכד את העיר בלי קרב.

ב. רחב הזונה וכל אשר איתה בבית יחיו (ו, יז); כל הכסף, הזהב וכלי הנחושת והברזל – קודש לה' ויבואו לאוצר ה' (ו, יט).

ג. רחב הסתירה את המרגלים ששלח יהושע – "כי החביאה את המלאכים אשר שלח יהושע לרגל את יריחו" (ו, כה); בתמורה נשבעו לה המרגלים, ויהושע מקיים את השבועה – "כאשר נשבעתם לה" (ו, כב): הכרת טובה ושמירת שבועה.

ד. (1) "ויחרימו את כל אשר בעיר מאיש ועד אשה מנער ועד זקן ועד שור ושה וחמור" (ו, כא), או "והעיר שרפו באש וכל אשר בה" (ו, כד) – לא נותר דבר. (2) שבועת יהושע: "ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו" (ו, כו) – הקללה חלה על כל מי שיבנה אותה בעתיד, ולכן היא תישאר חרבה לאורך דורות.

כל הבגרויות בתנ"ך עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/tanach